ברטנורא על מסכת גיטין

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **המביא גט ממדינת הים.** כל חוצה לארץ קרי מדינת הים:

צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אית דאמרי טעמא, לפי שאין בני מדינת הים בני תורה, ואין יודעין שצריך לכתוב הגט לשם האשה. הלכך אומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם, וממילא שיילינן ליה אם נכתב לשמה, והוא אומר אין. ואית דאמרי טעמא, לפי שאין שיירות מצויות משם לכאן, שאם יבא הבעל ויערער לומר לא כתבתיו שיהיו עדים מצויין להכיר חתימת העדים. והאמינוהו רבנן לשליח כבתרי, ושוב לא יועיל ערעור הבעל:

מן הרקם ומן החגר. בין קדש ובין ברד, מתרגמינן בין רקם ובין חגרא:

אפילו מכפר לודים. שהיא מחוצה לארץ:

ללוד. שהיא סמוכה לה והיא מארץ ישראל:

מהגמוניא להגמוניא. שני הגמונים בעיר אחת ומקפידים זה על זה:

ב **מרקם למזרח.** מרקם עד סוף העולם למזרחו קרוי חו״ל, ורקם עצמה נדונה כמזרח העולם ולא כארץ ישראל:

ג **ואם יש עליו עוררים.** שהבעל מערער שהוא מזויף:

יתקיים בחותמיו. אם יעידו העדים על חתימת ידיהם, או עדים אחרים יכירו חתימתם, כשר. ובזמן הזה, המביא גט בין בא״י בין בחו״ל צריך ליתנו לה בפני שנים וצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ואם חתימת העדים ניכרת במקום נתינת הגט ונתקיים הגט בחותמיו, אין צריך לומר בפ״נ ובפ״נ:

ואינו יכול לומר. כגון שנתנו לה כשהוא פקח ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנתחרש:

ד **שוין למוליך ולמביא.** לומר בפ״נ ובפ״נ:

ה **חוץ מגיטי נשים.** שאם יש עליו עד כותי אחד, כשר. אבל שניהם כותים, פוסל ת״ק אפילו בגיטי נשים. ורבן (שמעון בן) גמליאל עשה מעשה והכשיר אפילו כששניהם כותים. והאידנא דגזרו על הכותים שיהיו כגוים לכל דבריהם, לא שנא שאר שטרות ול״ש גיטי נשים אפילו עד אחד כותי פסול:

בערכאות של גוים. שהעידו העדים עדותם לפני השופט במקום מושב משפטיהם. והוא שידענו באותו שופט ובאותם עדים דלא מקבלי שוחדא. ודוקא בשטרי הלואות ושטרי מקח וממכר שהעדים ראו בנתינת הממון. אבל שטרי הודאות וגיטי נשים, וכל דבר שהוא מעשה ב״ד בערכאות שלהם, הכל פסול:

ר״ש אומר כשרים. לא הוזכרו בבית המדרש להפסל:

אלא בזמן שנעשו בהדיוט. ע״י גוים הדיוטות שאינם דיינים. ואין הלכה כר״ש:

ו **רצה לחזור בשניהן.** קודם שיגיע ליד האשה והעבד:

יחזור. ואין השליח יכול לזכות בהם לצרכן, דחוב הוא להן, שמאבדין מזונותיהן:

וחכמים אומרים בגטי נשים. יכול לחזור:

אבל לא בשחרורי עבדים. והלכה כחכמים:

שאם ירצה שלא לזון את עבדו רשאי. הלכך כי משחרר ליה לא מפסיד ליה מזוני. אבל שלא לזון את אשתו אינו רשאי, הלכך כי מגרש לה מפסיד לה מזוני:

מפני שהוא קנינו. כלומר הא דהוא אכיל בתרומה כשהוא עבד כהן אינו אלא מפני שהוא קנינו של כהן, מידי דהוה אבהמתו של כהן שאוכלת בכרשיני תרומה, ולאו משום מעליותא היא, הלכך כי משחרר ליה אע״פ שמפסידו מלאכול בתרומה אין זו חובה לעבד:

לא יתנו לאחר מיתה. דגיטא לא הוי עד דמטי לידה וכי מטי לידה הא מית ואין גט לאחר מיתה. ושטר שחרור נמי כי מטא לידיה הא מית ופקע רשותיה מיניה:

יתנו לאחר מיתה. ואע״ג דלא אמר מנה זה, דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו:

פרק ב

א **המביא.** נחתם חציו. אחד מן העדים חתם בפני:

בפני נכתב חציו וכו׳ פסול. ודוקא חציו האחרון. אבל בפני נכתב חציו הראשון שהוא שם האיש והאשה והזמן, כשר. וחציו הראשון נמי לא צריך שיראה הכתיבה עצמה, אלא אם שמע קול הקולמוס בלבד עובר על הנייר בשעת כתיבה, תו לא צריך:

אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול. בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד מהם, דאצרכוהו רבנן לשליח המביא גט למימר תרווייהו. אבל אם הגט יוצא מתחת ידי שניהם, כשר. ששנים שהביאו גט אין צריך שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו נחתם:

שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול. בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד מהם. אבל אם יוצא מתחת יד שניהם, כשר:

ורבי יהודה מכשיר. ואפילו יוצא מתחת ידו של אחד מהם. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב **בלילה ונחתם ביום כשר.** שהיום הולך אחר הלילה ואין זה מוקדם:

ביום ונחתם בלילה פסול. שהרי מוקדם הוא. ותקנו חכמים זמן בגיטין, גזירה שמא יהיה נשוי עם בת אחותו ותזנה עליו וחס עליה שלא תחנק ונותן לה גט בלא זמן. וכשמעידים עליה בב״ד מוציאה גיטה ואומרת גרושה הייתי ופנויה באותה שעה:

ור״ש מכשיר. דסבר ר״ש דחכמים תקנו זמן בגיטין משום פירי, שאם לא יהיה זמן בגט יהיה הבעל מוכר והולך פירות נכסי מלוג של אשתו לאחר גרושין, וכשתתבעו בדין יאמר קודם גירושין מכרתי. ולהכי מכשיר ר״ש בנכתב ביום ונחתם בלילה אע״פ שהוא מוקדם, דסבר משעה שנתן עיניו לגרש אע״פ שלא גירש שוב אין לו לבעל פירות. ואין הלכה כר״ש:

ג **בדיו.** אלמיד״ר בערבי:

סיקרא. צבע אדום:

קומוס. שרף האילן:

קנקנתום. וידריאול״ו בלע״ז:

על העלה של זית. תלושה:

ונותן לה את הפרה. שאינו יכול לקצצו אחר כתיבה, דכתיב (דברים כ״ד:א׳) וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה, מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה, יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתינה:

רבי יוסי הגלילי אומר כו׳ דרחמנא קרייה לגט ספר, מה ספר מיוחד שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. ורבנן אמרי אי כתב בספר כדקאמרת, השתא דכתיב ספר, לספירת דברים הוא דאתא. והלכה כחכמים:

ד **אין כותבין במחובר.** מפני שמחוסר קציצה:

כתבו על המחובר וכו׳ הכי קאמר, כתב במחובר הטופס, שהוא כל הגט כולו חוץ ממקום האיש ומקום האשה והזמן:

ותלשו וחתמו. כלומר שכתב התורף שהוא מקום האיש והאשה והזמן אחר שתלשו:

כשר. דכיון שנכתב התורף בתלוש. אע״פ שהטופס נכתב במחובר, כשר:

על הנייר המחוק. שיכול לחזור ולמוחקו עד העדים ולכתוב עליו מה שירצה ולא מנכרא מלתא, שהרי עדים נמי על המחק הם חתומים:

ודפתרא. אין המחק שלו ניכר. דיפתרא, דמליח וקמיח ולא עפיץ:

וחכמים מכשירין. בגיטין בלבד. דסבירא להו עדי מסירה כרתי, והעדים שהגט נמסר בפניהם הם עיקר הגרושין, לא עדי חתימה. אבל בשאר שטרות דסמכינן אעדי חתימה, מודים חכמים שאין נכתבים לא על נייר מחוק ולא על דיפתרא. והלכה כחכמים:

ה **ואפילו חרש שוטה וקטן.** והוא שגדול עומד על גביו ואומר לו כתוב לשם פלוני. אבל נכרי ועבד, אפילו גדול עומד על גביו, לכתחלה לא יכתוב גט, מפני שהם בני דעת ואדעתא דנפשייהו עבדי, שאפילו גדול אומר לו כתוב לשם פלוני הוא לא יכתוב אלא לדעת עצמו. ואם נכרי ועבד כתבו טופס הגט, וישראל בן דעת כתב התורף שהוא שם האיש והאשה והזמן שכל אלו צריכין לשמן, הגט כשר. וכן חרש שוטה וקטן דאמרינן במתניתין שכשרים לכתוב את הגט, ה״מ טופס, אבל תורף אינו כשר אלא שיכתבנו ישראל גדול ובן דעת:

חושן מחרש שוטה וקטן. דלאו בני דעה נינהו:

וסומא. פסול להביא גט מחוצה לארץ, שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אבל להביא גט בארץ ישראל שא״צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם, או

אפילו בחו״ל אם הגט מקויים בחותמיו, או להיות שליח של אשה לקבל גיטה, לכל אלו הסומא כשר:

ונכרי. דליתיה בתורת גיטין וקדושין, ובמידי דלנפשיה לא חזי לא מצי למעבד שליחותא לאחריני:

ו **קיבל הקטן.** הגט מיד הבעל:

והגדיל. קודם שמסרו לה:

פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח. אפילו לא חזר ונתפתח, הואיל והיה פתוח בשעת קבלת הגט שפיר מצי למיהוי שליח, דהא יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אלא איידי דבעי למתני סיפא וחזר ונשתפה, שצריך שיהיה בן דעת בשעת נתינה, תנא נמי רישא וחזר ונתפתח. וכל פסולי עדות בעבירה, פסולין להביא את הגט, שאין נאמנים לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ואם הגט מקויים בחותמיו, כשרים להביאו:

ז **חמותה ובת חמותה כו׳** אינן נאמנות לומר מת בעלה, משום דסניין לה ומכוונין לקלקלה:

ובלבד שהיא צריכה לומר בפ״נ ובפ״נ. ודוקא כשהתנה הבעל עמה בשעה שמסר הגט לידה ואמר לה לא תתגרשי אלא בבית דינו של פלוני ותאמרי בפ״נ ובפ״נ. והב״ד לוקחין אותו מידה אחר שאמרה בפ״נ ובפ״נ, וממנין שליח שיחזור ויתן אותו לה. אבל אשה שגיטה יוצא מתחת ידה בכל מקום שהיא, הרי זו מגורשת, ואפילו שאין הגט מקוים בחותמיו, ואינה צריכה שתאמר בפ״נ ובפ״נ:

פרק ג

א **כל גט.** קול סופרים מקרין. הגדולים מקרין לתלמידיהם, כשיבא גט לפניך כתבהו כך. והזכירו שם אינש בעלמא:

יותר מכן. ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גירושין אלא להתלמד, אלא אף זה שנכתב לשם גירושין גמורים ונמלך, פסול:

יתר מכן היו לו ב׳ נשים כו׳ ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גירושין של אדם זה, פסול. אלא אף זה שהיו לו שתי נשים שנכתב לשם גירושין דהאי גברא, פסול, כיון שנכתב שלא לשם גירושין של זו:

גדולה וקטנה. לאו דוקא:

יתר מכן אמר ללבלר וכו׳ הא קמ״ל דלא אמרינן הוברר הדבר למפרע דבשעת כתיבה נמי דעתיה אהא ואיכא גירושין דידיה ודידה:

ב **הכותב טופסי גיטין.** סופר שרוצה שיהיו מזומנין אצלו, שפעמים אדם בא לשכרו והוא טרוד בשטרות אחרים:

צריד שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן. ובגמרא מוסיף אף מקום הרי את מותרת לכל אדם:

מפני התקנה. התירו לכתוב טופסי גיטין ושטרות שלא לשמן מפני תקנת הסופר שיהיו מזומנים לו, ובלבד שישייר תורף לכתבו לשמה. וגזרינן תורף שאר שטרות אטו תורף דגיטין:

רבי יהודה פוסל בכולן. דגזר טופס אטו תורף, ושאר שטרות אטו גיטין:

ר״א מכשיר בכולן. דלא גזר שאר שטרות אטו גיטין:

חוץ מגטי נשים שנאמר וכתב לה לשניה. וגזרינן טופס אטו תורף. והלכה בר״א:

ג **לאלתר.** מיד. כשר:

ואם לאו פסול. ודוקא שאבד במקום שהשיירות מצויות, דאיכא למימר מעוברים ושבים נפל. אבל אם אבד במקום שאין השיירות מצויות, אפילו לאחר זמן מרובה כשר. ואפילו אבד במקום שהשיירות מצויות, אם יש לעדים בו סימן מובהק, כגון שיאמרו נקב יש בו בצד אות פלונית, או שיאמרו מעולם לא חתמנו בגט באלו השמות אלא בזה בלבד, כשר, ואפילו לאחר זמן מרובה:

בחפיסא או בדלוסקמא. אמתחות שרגילין לתת בהם שטרות ויש בהן סימן שהם שלו:

אם מכירו כשר. מלתא באנפי נפשה היא. והכי קאמר, מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אע״פ שאינו מכירו לגט, או שמכירו לגט אע״פ שמצאו בכל מקום, כשר:

נותנו לה בחזקת שהוא קיים. ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו, דאמרינן העמד דבר על חזקתו. אבל אם נודע שמת קודם שהגיע גט לידה, הגט בטל, דאין גט לאחר מיתה:

מקריבין אותה. ולא חיישינן שמא מתו בעליה, וחטאת שמתו בעליה למיתה עומדת:

ד **כרקום.** תרגום מצור כרכומין:

המטרפת. ועדיין לא טבעה:

לידון. בדיני נפשות:

בת ישראל לכהן. חומרי מתים:

בת כהן לישראל. חומרי חיים:

ה **המביא גט בארץ ישראל.** שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

משלחו ביד אחר. ועושה שליח מאליו ולא בבית דין. ודוקא חלה:

ואם אמר לו. בעל לשליח:

טול לי הימנה חפץ פלוני. כשתתן לה את הגט. לא ישלחנו ביד אחר:

ו **עושה ב״ד.** שליח, ומשלחו:

שליח ב״ד אני. ומסתמא ב״ד עשו הדבר בהכשרו. ושליח שני ממנה שליח שלישי עד מאה, וכולן בב״ד, מדתנן במתניתין אין השליח האחרון כו׳ אלא אומר שליח ב״ד אני:

ז **להיות מפריש עליהן מחלקן.** כשיפריש התרומה ימכרנה ויעכב הדמים לעצמו בשביל חובו שיש לו על הכהן. ומעשר ראשון ומעשר עני יעכב ויאכל בשביל החוב שיש לו על הלוי ועל העני. אלא שמפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר לכהן. ואם הוא רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לזה הכהן או הלוי או העני שהלוה להן, אין צריך לזכות להם מעשרותיו ותרומותיו על יד אחר, אלא לוקחן לעצמו מיד אחר שיפרישם. אבל אם רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לאחרים, אינו יכול לעכבן בחובו, עד שיזכה להם ע״י אחר תחילה, ואח״כ יחזור ויטלם בחובו:

צריך ליטול רשות מן היורשים. שירשו מהם קרקע משועבדת לבעל חוב, צריך ליטול מהם רשות אם רוצים לפרוע חוב זה מתרומות ומעשרות הללו, דשמא רוצים הם ליקח מתנותיהן ולפרוע חוב מורישם ממקום אחר:

ח **המניח פירות להיות מפריש עליהן כו׳** סומך על אלו ואוכל טבלים אחרים שיש לו, ואומר, הרי תרומתן באותן פירות שהקציתי לכך:

ואם אבדו. הלך לבדקן ומצאן שאבדו:

ה״ז חושש. לאותן טבלים שתקן בהבטחתן של אלו. ואם לא אכלן צריך להפריש מהם, שמא כשאמר הרי תרומתן בפירות שהקציתי כבר היו אבודין:

מעת לעת. של בדיקה. כשבדקן ומצאן אבודין חושש שמא מאתמול בעת הזאת אבדו, ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק. וטפי מהכי לא אחמור רבנן למיחש, אלא סומכין אחזקה:

בודקין את היין. שהניחו להיות מפריש עליו, צריך לבדקו, שמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין:

בקדים של מוצאי החג. כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג:

ובשעת כניסת מים. כשהן כפול הלבן נקראים בוסר. וכשהלחלוחית נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא, היינו כניסת מים. פירוש אחר, היו כותשים הענבים כשדהן בוסר ונותנים לתוכו מים ועושים חומץ לטבול. והלכה כרבי יהודה:

פרק ד

א **השולח והגיע בשליח.** שלא היה מתכוין לרדוף אחריו להשיגו, אלא שנשתהה השליח בדרך והיה לו לזה דרך לשם וראהו וביטל הגט, אפילו הכי בטל, ולא אמרינן לצעורא בעלמא מכוין, שאם היה בדעתו לבטלו היה רודף אחריו:

אינו יכול לבטלו. הא קא משמע לן דאף על פי דחזינן ליה דמהדר עליה מעיקרא לבטוליה, לא אמרינן אגלאי מלתא למפרע דבטולי בטליה. והיכא דיהיב אינש גיטא לדביתהו לזמן או על תנאי, אי אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולזמן פלוני או אם יתקיים תנאי פלוני, מכי מטי גיטה לידה לא מצי תו לבטליה, ותהיה מגורשת לאותו זמן או כשיתקיים התנאי. ואי לא אמר לה מעכשיו, אפילו לבתר דמטא גטה לידה מצי מבטל ליה:

ב **בראשונה.** לא היה מבטלו בפני האשה ולא בפני השליח, אלא במקום שהיה עומד היה מבטלו בפני שלשה:

מפני תקון העולם. שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכו לה והיא נישאת בו. ומכח תקנת רבן גמליאל מלקין על מי שמבטל הגט או מוסר מודעא על הגט:

בראשונה היה משנה שמו ושמה. כשהיו לו שני שמות, אחד כאן ואחד במדינת הים, היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט, ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם:

מפני תיקון העולם. שלא יוציאו לעז על בניה מן השני, לומר לא גרשה בעלה שאין זה שמו. ואדם שהוחזק בשני שמות בשני מקומות, חד במקום הכתיבה וחד במקום הנתינה אינה מגורשת עד שיכתוב שם של מקום הנתינה ושם של מקום הכתיבה עמו. אבל אם הוחזק בשני שמות במקום אחד וכתב אחד מן השמות, בדיעבד הגט כשר. מיהו לכתחילה צריך לכתוב שניהם. והיכא דשינה שמו או שמה בגט, אע״פ שכתב אחר כך וכל שם שיש לי, הגט בטל:

ג **אין אלמנה נפרעת.** כתובתה:

מנכסי יתומים, אלא בשבועה. שלא נתקבלה כלום:

נמנעו מלהשביעה. שמפני שהיא טורחת לפני היתומים מורה התירא לעצמה לישבע שלא לקחה כלום. ואף על פי שלקחה דבר מועט סבורה שבשכר טרחה נוטלתו ואינו מפרעון כתובתה. ולפיכך נמנעו מלהשביעה והיתה מפסדת כתובתה:

התקין ר״ג שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כגון קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי:

וגובה כתובתה. ואם נשאת לאחר קודם שהדירוה היתומים על כתובתה, ואם ידירוה אחר שנשאת, שמא יפר לה בעלה, כיצד יעשו, משביעין אותה חוץ לב״ד שבועה דרבנן שאין ענשה מרובה, ונוטלת כתובתה אחר שנשאת. וכשבאת לגבות כתובתה קודם שתנשא לאחר (הרשות ביד היתומים, רצו משביעין אותה חוץ לב״ד, או מדירים אותה בב״ד:

העדים חותמים על הגט מפני תקון העולם. אתרווייהו קאי, גבי אלמנה שתהא נודרת ליורשים כל מה שירצו, מפני תקון העולם, שיהיו הנשים נישאות לבעליהן ולא תדאגנה להפסיד כתובתן. וגבי עדים חותמים על הגט מפני תיקון העולם, דהואיל ועדי מסירה כרתי, שהעדים שנמסר הגט בפניהם לאשה הם עיקר הגירושין, לא היה צריך שיחתמו עדים בגט, אלא מפני תיקון העולם, דחיישינן שמא ימות אחד מן העדים שנמסר הגט בפניהם, ונמצא הגט שבידה בלא עדים כחספא בעלמא:

הלל התקין פרוזבול. שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים ט״ו:ט׳) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, עמד והתקין פרוזבול. וזה גופו של פרוזבול, מוסר אני לכם פלוני ופלוני דיינים. שכל חוב שיש לי אצל פלוני, שאגבנו כל זמן שארצה:

ד **עבד שנשבה ופדאוהו.** ישראלים אחרים לאחר שנתיאש רבו ממנו:

אם לשום עבד ישתעבד. לרבו שני:

לשום בן חורין לא ישתעבד. לא לרבו ראשון, ולא לרבו שני. לרבו שני לא, דהא לשום בן חורין פרקיה. לרבו ראשון לא, דלמא ממנעי ולא פרקי:

רבן שמעון בן גמליאל אומר בין כך ובין כך ישתעבד. לרבו ראשון. שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו:

אפותיקי. פה תהא קאי. מזה תגבה חובך ולא ממקום אחר:

ושחררו. רבו ראשון:

שורת הדין אין העבד חייב כלום. לרבו שני. שהשחרור ששחררו רבו ראשון מפקיעו מידי שעבוד:

אלא מפני תקון העולם. שמא ימצאנו רבו שני בשוק ויאמר לו עבדי אתה ויוציא לעז על בניו:

כופין את רבו. שני, ועושהו בן חורין. וכותב לו העבד שט״ח על דמיו, כלומר כפי מה שהוא שוה לימכר בשוק, לא כפי החוב אם היה החוב יתר על דמיו:

רשב״ג אמר אין העבד כותב. שטר חוב, שהוא אינו חייב כלום. אלא רבו ראשון שהזיק שעבודו של זה, הוא שצריך לשלם לו דמיו, שהמזיק שעבודו של חברו חייב. והלכה כרשב״ג:

ה **מי שחציו עבד וחציו בן חורין.** כגון עבד של ב׳ שותפים ושחררו אחד מהם. א״נ שקבל רבו ממנו חצי דמיו ושחרר חציו באותם הדמים:

תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום:

לישא שפחה אינו יכול. מפני צד חירות שבו:

בת חורין אינו יכול. מפני צד עבדות שבו:

כופין את רבו ועושהו בן חורין. וה״ה אם היה עבד של מאה שותפין ואחד מהם שחררו, שכופין את כלם לשחררו:

ו **יצא בן חורין.** אם ברח מן הנכרי, או שקנסו אותו ב״ד לפדותו מן הנכרים, כדאמרינן כופין אותו לפדותו ואחר שפדאו לא ישתעבד בו. וקנס חכמים הוא, לפי שהפקיעו מן המצות. וכן לחו״ל יצא לחירות לפי שהוציאו מא״י:

מפני תקון העולם. שלא ימסרו הנכרים עצמן להרבות להביא שבויין כשרואין שמוכרין אותם ביותר מכדי דמיהם:

ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם. שמא יקצפו על השבויין העתידים לבא לידם ויתנום בשלשלאות וישימו בסד רגלם:

רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבויין. דלא חייש רשב״ג על העתידים לבא בשביה, אלא על אותם שהם שבויים עתה עמו. שאם אין שבוי אלא הוא יחידי, מבריחין אותו, ואין לחוש כאן מפני תקנת שבויים אחרים כשאין שבויים אחרים עמו. והלכה כרשב״ג:

ז **משום שם רע.** שיצא עליה לעז זנות:

משום נדר. שנדרה והוא אומר אי אפשי באשה נדרנית:

לא יחזיר. ואפילו נמצאו הדברים שקר, או הנדר התירו חכם. שמא תלך ותנשא לאחר וימצא הלעז של זנות שקר, והנדר יתירנו חכם והיא לא תהיה פרוצה בנדרים, ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה, ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר עולמית, ומתוך הדברים הללו הוא גומר ומגרש גירושין גמורים ולא מצי תו לקלקלה:

ר׳ יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר. רבי יהודה סבר דטעמא דאמור רבנן המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר, כדי שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים. ומש״ה קאמר דנדר שידעו בו רבים, עשרה מישראל או יותר איכא פריצותא טפי, וקנסוה ולא יחזיר. ושלא ידעו בו רבים ליכא פריצותא כולי האי ולא קנסוה:

לא יחזיר. דר״מ סבר, טעמא משום קלקולא. הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר, יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר ויאמר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה:

ושאינו צריך חקירת חכם. אלא הוא יכול להפר לא הוצרכו חכמים לאסור עליו מלהחזירה, לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר אילו הייתי יודע כו׳, שהרי נדר פתוח הוא והיה לו להפר ולא הפר:

לא אסרו זה. שצריך חקירת חכם, להחזיר:

אלא מפני זה. שאינו צריך. דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקולא לפי שאינו יכול לומר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרש, דאנן סהדי שאעפ״כ היה מגרש, שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב״ד בפני חכם לילך לבית דינו ולשאול על נדרה. אלא מפני נדר. שאינו צריך חכם ובעל יכול להפר, אסרו את כולן, שלא יאמר אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשה:

א״ר יוסי בר׳ יהודה כו׳ בגמרא מפרש דחסורי מחסרא והכי קתני, במה דברים אמורים כשנדרה היא, אבל נדר הוא שיגרשנה וגרשה, יחזיר ולא חיישינן לקלקולא:

ואמר ר׳ יוסי ברבי יהודה מעשה נמי בצידן באחד שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשך, כלומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם איני מגרשך, וגירשה, והתירו לו חכמים שיחזירנה:

מפני תקון העולם. כלומר שלא אמרו חכמים המגרש את אשתו משום נדר לא יחזירנה אלא מפני תקון העולם דחיישינן לקלקולא, והא לא שייך אלא משום נדר דידה, אבל כשנדר הוא שאין כאן משום תקון העולם, התירו להחזיר. והלכה כר״י:

ח **רבי יהודה אומר, לא יחזיר.** שמא תנשא ותלד ויאמר אילו הייתי יודע שכן, אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשך:

וחכמים אומרים יחזיר. שלא חיישינן לקלקולא. ובגמרא מפרש מאן חכמים, ר״מ, דאמר בעינן תנאי כפול. והכי במאי עסקינן דלא כפליה לתנאיה, שלא אמר לה הוי יודעת שמשום אילונית אני מוציאך, ואם אין את אילונית לא יהא גט, דהשתא הוי גט אפילו אינה אילונית:

והיא תובעת כתובתה. שהאילונית אין לה כתובה. ועכשיו שנמצא שאינה אילונית, תובעת כתובתה:

שתיקותיך יפה ליך מדבוריך. שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה לא גרשתיך, נמצא גט בטל ובניה ממזרים:

ט **אין פודין אותו.** והוא שרגיל בכך. כגון שמכר ושנה ושלש:

לוקח ומביא ביכורים. בכל שנה צריך ליקח מהנכרי ביכורי פירותיה בדמים, ומביאן לירושלים:

מפני תקון העולם. שלא יהא רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לנכרים. ואם מכר יטרח לחזור ולפדות:

פרק ה

א **הניזקין שמין להם בעידית.** אע״ג דמדאורייתא היא, דכתיב (שמות כ״ב:ד׳) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, האי תנא סבר דמיטב שדהו דניזק קאמר קרא, ומפני תקון העולם אמרו חכמים שישלם המזיק מעידית שבנכסיו, אע״פ שהם טובים מעידית של ניזק, כדי שיהו נזהרים מלהזיק:

ובעל חוב בבינונית. דמדאורייתא לא גבי אלא מזיבורית, דכתיב (דברים כ״ד:י״א) והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה, ואין דרכו של אדם להוציא אלא הפחות שבנכסיו, ומפני תקון העולם אמרו בעל חוב בבינונית, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין:

וכתובת אשה בזבורית. דליכא למיחש בה לנעילת דלת. דיותר ממה שהאיש רוצה לישא, אשה רוצה להנשא:

ר״מ אומר כו׳ ואין הלכה כרבי מאיר:

ב **אין נפרעים מנכסים משועבדים.** כגון לוה שמכר בינונית שלו שהיא משועבדת לבעל חוב, אין הבעל חוב יכול לטרוף אותה מן הלוקח אם נשאר אצל הלוה נכסים בני חורין, ואע״פ שאינן אלא זבורית:

ג **אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות.** הגוזל שדה ומכרה לאחר, וזרעה וצמחה ועשאה פירות ובא נגזל וגבאה עם פירותיה מן הלוקח, אינו משלם ללוקח כי אם היציאה, וחוזר הלוקח על המוכר וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים, שהרי מכרה לו באחריות וכתב לו שטר מכירה והרי היא מלוה בשטר, ואת הפירות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים:

וכן לשבח קרקעות. אם השביחה הלוקח בנטיעת האילנות או בזבל וכיוצא בזה:

ולמזון האשה והבנות. דתנאי כתובה הוא, ואת תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי, ובנן נוקבין דיהויין ליכי מנאי יהויין יתבין בביתי ומתזנין מנכסאי וכו׳, כשבאות לגבות מזונותיהן אין גובים אלא מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים:

מפני תקון העולם. שהם דברים שאין להם קצבה ולא ידע כמה הם ולא מצי מזדהר:

והמוצא מציאה. והחזירה, והבעלים אומרים שלא החזיר כולה:

לא ישבע מפני תקון העולם. שאם אתה אומר ישבע אין לך אדם שמטפל במציאה להחזירה:

ד **יתומים שסמכו אצל בעל הבית.** לעשות מעשיהם על פיו ולא שנתמנה להם אפטרופוס, אפילו הכי כאפטרופוס הוא.

אפטרופוס, בלשון רומי קורין לאב פאט״ר ולקטנים פוטו״ס. ופירוש אפטרופוס אביהן של קטנים:

שמינהו אבי יתומים ישבע. דאי לאו דאית ליה הנאה מיניה לא הוה ליה אפטרופוס, ומשום שבועה לא אתי לאמנועי:

מנוהו בית דין לא ישבע. דטובת חנם היא שזה עושה לבית דין לקבל דבריהם ולטרוח חנם ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי:

אבא ששאול אומר חלוף הדברים. מנוהו בית דין ישבע, דבההיא הנאה דקא נפיק עליה קלא דאינש מהימנא הוא דהא סמכי עליה בי דינא, משום שבועה לא אתי לאמנועי. מינהו אבי יתומים לא ישבע, דטובת חנם עושה לו לטרוח עם בניו, ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי. והלכה כאבא שאול:

המטמא. טהרותיו של. חברו:

והמדמע. מערב תרומה בחולין של חברו. ומפסידו, שצריך למכרו לכהנים בזול:

והמנסר. שמערב יין נסך ביין כשר ואוסרו בהנאה:

במזיד חייב. ובדין הוא שיהא פטור, דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, אלא מפני תקון העולם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו ואומר פטור אני:

הכהנים. שפגלו. קרבנות, ששחטו וזרקו דמם במחשבת לאכול מהם חוץ לזמנו. ולא הורצו לבעלים:

מזידים. שידעו שפסולים בכך:

חייבים. לשלם דמיהן לבעלים, שהרי צריכין להביא אחרים, ואי נמי נדבה היא שאינו חייב בתשלומין, מכל מקום קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש:

ה **על החרשת שהשיאה אביה.** ואע״ג דהויא אשת איש גמורה שהרי קבל אביה קדושיה כשהיא קטנה, אפ״ה יוצאה בגט, ומקבלת את גטה כשהיא חרשת, ואע״ג דלית בה דעתא, דאשה מתגרשת בעל כרחה, הלכך לא בעינן דעתה:

ועל קטנה בת ישראל. שנשאת לכהן. והיא יתומה, דלא הוי נשואים אלא מדרבנן:

שאוכלת בתרומה. דרבנן. ולא גזרינן תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא:

מריש. קורה:

בירה. בית גדול:

מפני תקנת השבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר המריש עצמו, ימנע מלעשות תשובה:

שלא נודעה לרבים. שהיא גזולה:

שהיא מכפרת. ואין צריך להביא אחרת:

מפני תקון מזבח. שלא יהיו כהנים עצבים שאכלו חולין שנשחטו בעזרה, ונמצא מזבח בטל, שנמנעים מלעבוד עבודה:

ו **לא היה סקריקון.** נכרי רוצח. כלומר לא דנו דין סקריקון, לומר שהקונה קרקע של ישראל מיד הנכרי רוצח, יהיה חייב לדון עם הבעלים:

בשעת הרוגי המלחמה. בשעה שהיתה הגזירה קשה על ישראל ליהרג במלחמה. שהלוקח ממנו באותה שעה היה מקחו קיים ולא היה צריך לדון עם הישראל בעל הקרקע, משום דאגב אונסיה דישראל הוה גמר ומקנה לסיקריקון. וקי״ל [ב״ב מז:] תלוהו וזבין זביניה זביני:

אבל מהרוגי המלחמה ואילך. שלא היתה הגזירה ליהרג, דנו דין סקריקון, לומר שהקונה ממנו יעשה דין עם הבעלים. כמו שמפורש במשנה:

מקחו בטל. דאמרינן מיראה עבד:

לקח מן האיש. קרקע המיוחד לכתובת אשתו:

מקחו בטל. דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי:

נותן לבעלים רביע. ששיערו, דסיקריקון מתוך שבחנם בא לידו מוזיל גביה רבעא:

ז **רומז ונרמז.** מה שהוא רומז או שאחרים רומזים לו ונתרצה, הכל קיים. רמיזה, בידיו ובראשו. קפיצה, עקימת שפתים, שנאמר (איוב ה׳:ט״ז) קפצה פיה. ואינו סימן ניכר כמו רמיזה:

במטלטלין. אם מכר מטלטלין. ואין הלכה כבן בתירה:

הפעוטות. הקטנים כבן ז׳ כבן ח׳ אם הוא חריף ויודע בטיב משא ומתן. או כבן ט׳ ובן י׳ אם אינו חריף כל כך:

מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ומתנתן מתנה. אחד מתנת בריא, ואחד מתנת שכיב מרע. אחד מתנה מרובה, ואחד מתנה מועטת:

ח **כהן קורא ראשון וכו׳** כשהן שוין בחכמה. אבל אם הישראל גדול בחכמה, קודם לכהן וללוי, דממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. הדין הוא דינא דגמרא. והאידנא נהוג שכהן אפילו עם הארץ קודם לחכם גדול שבישראל:

מפני דרכי שלום. דמדאורייתא יכול הכהן לתת רשות למי שירצה שיקרא בתורה לפניו, ומפני דרכי שלום אמרו שיקרא הוא ראשון ולא יתן רשות לאחר שיקרא, דלא ליתי לאנצויי ולומר מפני מה הרשה לזה ולא לאחר. ולא שנא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים, ולא שנא בשני ובחמישי בזמן הזה, לעולם כהן קורא ראשון ואינו יכול לתת רשות לישראל שיקרא לפניו, כי היכי דלא ליתו לאנצויי. ואם אין שם כהן, נתפרדה החבילה, ולא יקרא לוי שני אלא כפי חשיבותו, ואית דאמרי לא יקרא לוי בתורה כלל, וכן המנהג:

מערבין בבית ישן. בני חצר שרגילים ליתן עירובן בכל שבת בבית אחד, אין משנין את מקומן ליתנו בבית אחר:

מפני דרכי שלום. שבני אדם שהיו רגילים לראות העירוב באותו בית, עכשיו שאין רואים אותו יאמרו שמטלטלין בלא עירוב, ואיכא חשדא:

בור שהוא קרוב. למוצא אמת המים הבא מן הנהר:

מתמלא ראשון. ואחריו יתמלאו התחתונים:

מצודות חיה. שאין להם תוך דליקני ליה כליו:

יש בהן גזל מפני דרכי שלום. ולא נפיק בדיינים:

רבי יוסי אומר גזל גמור. מדבריהם. ונפיק בדיינים. ומיהו מודה רבי יוסי דלא הוי גזל דאורייתא לעבור עליו בלאו. ואין הלכה כרבי יוסי:

המנקף. חותך. כמו ונקך סבכי היער (ישעיה י׳):

ט **החשודה על השביעית.** לשמור פירות שביעית ולהצניעם מן הביעור ואילך:

לא תבור ולא תטחון עמה. לסייעה, מפני שאסור לסייע בידים ידי עוברי עבירה בשעת העבירה:

לאשת עם הארץ. החשודה על המעשרות:

וברורת וטוחנת. לפי שרוב עמי הארץ מעשרים הן:

אבל משתטיל המים. בעיסה:

לא תגע עמה. לפי שמשגלגלה הוטבלה לחלה, וקא מיטמאה מחמת כלים טמאים שהרי הוכשרה לקבל טומאה, וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה:

וכולן לא אמרו כו׳ לא התירו להשאילם כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה, אלא משום דרכי שלום:

ומחזיקין ידי גוים. לומר להם תחזקנה ידיכם:

ושואלים בשלומם. כל הימים ואפילו ביום חגם. ואע״פ שמטיל שם שמים על הנכרי, ששלום אחד משמותיו של הקב״ה:

פרק ו

א **האומר התקבל.** אם רצה לחזור יחזור. דגט חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא מדעתו:

לא יחזור. דכיון דאיהי שויתיה שליח הרי הוא כידה ונתגרשה מיד בקבלתו של זה:

אף האומרת טול לי גיטי. לשון קבלה הוא. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ב **צריכה.** להביא לפנינו שתי כיתי עדים:

שנים שיאמרו בפנינו אמרה. לו לקבלו:

ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע. ובשעת השמד שנו, שגזרו על המצות והיו קורעים הגט מיד, שלא ייראה:

ואפילו הן כו׳ שהשנים שאמרה בפניהם הם עצמם ראו כשקבלו:

או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד. שלישי, שנעשה עד בזו ובזו, מצטרך עמהם:

היא ואביה. או היא או אביה. היא יש לה יד דהא גדולה היא. ואביה נמי זכאי לקבלו:

אינה מתגרשת. ואפילו בקבלת אביה, דכתיב (דברים כ״ד:א׳) ושלחה מביתו, מי שמשלחה ואינה חוזרת, יצאה זו שמשלחה וחוזרת:

ג **במקום אחר פסול.** שהבעל מקפיד שאין רצונו שילעיזו עליו שם:

הרי היא במקום פלוני. אינו אלא כמראה מקום, שם תמצאנה:

ורבי אליעזר מכשיר. דסבר איהו דמדעתיה מגרש איכא קפידא, איהי דבעל כרחה מתגרשת מראה מקום היא לו. ואין הלכה כרבי אליעזר:

ד **הבא לי גטי אוכלת בתרומה.** אם אשת כהן היא. עד שיגיע גט לידה:

לאותו מקום. שכך אמרה לו לא תהא שלוחי אלא שם:

ורבי אליעזר אוסר מיד. משפירש מאצלה. ורבי אליעזר לטעמיה דמכשיר כשקבלו במקום אחר, דמראה מקום היא לו ומשעת קבלה איגרשה לה, לפיכך משעה שפירש מלפניה אסורה, שמא מצאו חוץ לעיר וקבלו הימנו. ואין הלכה כר״א:

ה **כתבו אגרת וכו׳** שהגט קרוי אגרת שכך כתוב בו ואגרת שבוקין:

פטרוה לא אמר כלום. דלמא לשון פטור וחובד קאמר, להקל מעליה חובות שחייבת:

פרנסוה. לשון עשיית צרכיה כמו מוציאים לפרנסה וכו׳. הלכך לא ידעינן אי צרכי הגט הוא, שלא תהא זקוקה ליבם, אי צרכי מלבוש וכסות הוא:

כנימוס. כחוק. לא ידעינן אי חוק גט אי חוק מזון וכסות. וכן כראוי:

היוצא בקולר. ליהרג בדין המלכות:

ואמר כתבו. אע״פ שלא אמר תנו:

יכתבו ויתנו. דאגב פחדיה. טריד ולא פריש:

המפרש. לים:

והיוצא בשיירא. למדבריות:

המסוכן. חולה. והלכה כר״ש שזורי:

ו **ואמר כל השומע את קולו.** ופירש שמו ושם עירו:

רצה לשחק בה. הואיל ולא אמר תנו:

מעשה בבריא. מפרש בגמרא דחסורי מחסרא והכי קתני, ואם הוכיח סופו על תחלתו, הרי זה גט, ומעשה נמי בבריא וכו׳. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ז **אמר לשנים תנו גט לאשתי.** אע״ג דלא אמר כתבו ותנו, הרי אלו יכתבו בעצמן. ולא יאמרו לסופר אחר שיכתוב, ולא לעדים לחתום, דלאו בית דין שוינהו לצוות על אחרים אלא עדים שוינהו, והן הן שלוחיו הן הן עדיו. ואם אמר לג׳ כתבו ותנו גט לאשתי, אע״פ שהן ראוין ליעשות ב״ד, כיון דבהדיא אמר להו כתבו, לאו בית דין שוינהו אלא עדים:

אמר לג׳ תנו. ולא אמר כתבו:

הרי אלו יאמרו. לעדים אחרים, לכתוב ולחתום וליתן, מפני שעשאן בית דין:

מבית האסורים. משמו של רבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים:

נומינו לשליח. אמרנו לרבי חנינא שנעשה שליח בהלכה זו לאמרה בבית המדרש:

ילמדו. אם אינם יודעים לכתוב. ילמדו לכתוב עד שיכתבוהו הן בעצמן:

פרק ז

א **מי שאחזו קורדייקוס.** שנתבלבלה דעתו מחמת שד השולט על השותה יין חדש:

אין בדבריו האחרונים כלום. וא״צ לחזור ולשאלו אחר שנתישבה דעתו, אלא כותבין הגט וסומכים על דבריו הראשונים. ומיהו כל זמן שדעתו מבולבלת אין כותבין הגט:

הרכין. הטה:

בודקין אותו. בדברים אחרים:

הרי אלו יכתבו ויתנו. אם הרכין על הגט הרכנת הן:

ב **אמרו לו.** לבריא או לשכיב מרע חכם:

נכתוב גט לאשתך. שלא תזקק ליבם:

ג **זה גטך אם מתי.** לא אמר כלום. דמשמע לכשאמות, ואין גט לאחר מיתה:

מחולי זה. משמע מחולי זה ואילך, וכיון שמת מתוך החולי נמצא שאין הגט חל אלא לאחר מיתה:

מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט. מספקא לן אי תנאה הוי מהיום אם אמות, וכיון שמת נתקיים התנאי ונמצא שהוא גט משעת נתינתו. אי חזרה הוי שחזר בו ממאי דאמר מהיום, ואמר לאחר מיתה יהא גט, ואינו כלום כיון דלא אמר מהיום אם מתי:

חולצת. שמא אינו גט:

ולא מתיבמת. שמא גט הוא והויא לה גרושת אחיו וקיימא עליה באסור כרת:

ד **לא תתיחד עמו.** זה שנתן גט ואמר לה מהיום אם מתי, לא תתייחד עמו. שמא יבא עליה ותהא צריכה גט שני, דחיישינן שמא בעל לשם קדושין:

מה היא באותן הימים. לאו אריש קאי באומר מהיום אם מתי, דההיא ודאי לכי מיית אגלאי מלתא דהוי גט משעת נתינה, והבא עליה פטור. אלא באומר לה במסירת הגט הרי זה גטך והתגרשי בו מעת שאני בעולם אם מתי, ר׳ יהודה סבר סמוך למיתה הוא דהדי גט ומקמי הכי אשת איש היא. ור׳ יוסי סבר מכי יהיב לה גיטא כל שעתא מספקא לן דלמא זו היא שעה הסמוכה למיתה והוי גט ספק, ואע״ג דחי טפי, אין ברירה, הלכך ספיקא היא והבא עליה באשם תלוי:

ה **הרי זו מגורשת ותתן.** מגורשת מעכשיו משעת קבלת הגט, וחייבת ליתן מה שהתנה עמה. ואם אבד הגט או נקרע קודם שתתן, אינה צריכה גט אחר, דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו:

אמר רשב״ג מעשה בצידן. בגמרא מפרש דחסורי מחסרא והכי קתני, אם אמר לה על מנת שתתני לי איצטליתי ואבדה איצטליתו, דוקא קאמר לה.

רשב״ג אומר תתן לו את דמיה שלא נתכוין הבעל אלא להרווחה דידיה, ומעשה נמי בצידן באחד שאמר לאשתו וכו׳ ואמרו חכמים תתן לו את דמיה. ואין הלכה כרשב״ג:

ו **על מנת שתשמשי את אבא, על מנת שתניקי את בני.** בגמרא מוכח דכל סתם שלא קבע זמן כמה תשמש את אביו או כמה תניק את בנו, כמפרש יום אחד דמי, ונתקיים התנאי אם תשמש את אביו או תניק את בנו יום אחד בלבד:

כמה היא מניקתו. כלומר כמה הוא זמן היניקה, שאם הניקתו יום אחד בזוז הזמן, נתקיים וזתנאי:

שתי שנים. רבי יהודה אומר י״ח חודש. אבל אם הניקה אותו אחר ששלמו ב׳ שנים לרבנן וי״ח חדש לר׳ יהודה, אין זו יניקה, ולא נתקיים התנאי. ואין הלכה כר״י:

מת הבן. ולא הניקתו כלל:

או מת האב. ולא שמשתו:

הרי זה גט. דלאו לצעורה איכוין בתנאו, אלא להרווחה דידיה, והא לא אצטריך. ואם היה יודע שימות אביו או בנו לא היה מתנה:

שלא בהקפדה. אע״פ שהיא לא. הכעיסתו, ואין העכבה ממנה, אינו גט. וכ״ש אם היה בהקפדה:

כזה גט. הואיל ולא הקפידתו ואין העכבה ממנה. ואין הלכה כרשב״ג:

ז **הגיע לאנטיפטרס.** מפרש בגמרא משנה זו, כגון דאתני שני תנאים, אי מטינא לגליל, לאלתר ליהוי גיטא. ואי לא מטינא לגליל, אי משתהינן תלתין יומין ולא אתינא ליהוי גיטא, ואי לא, לא ליהוי גיטא. והלך והגיע לאנטיפרס שהוא סוף ארץ יהודה וחזר קודם שלשים יום, בטל הגט. דלא לגליל מטא, ולא אשתהי תלתין יומין:

וכן אם היה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי. שהוא בקצה גבול הגליל:

וכן אם היה הולך למדינת הים והגיע לעכו. שהוא בקצה גבול של א״י וחזר בתוך ל׳ יום, בטל הגט. שהרי לא הלך למדינת הים וגם לא נשתהה ל׳ יום:

כל זמן שאעבור מנגד פניך ל׳ יום. כשאשתהה ל׳ יום עובר מנגד פניך אז יהא גט:

והיה הולך ובא וכו׳ לאחר מכאן כשישתהה ל׳ יום עובר מנגד פניה, יהא גט. ולא אמרינן הואיל ומעיקרא היה הולך ובא, ניחוש שמא פייס קטטה שביניהם ובטל גיטא, דמאחר שלא נתייחד עמה בשעה שהיה הולך ובא, לא חיישינן שמא פייס. וכי מקיים תנאיה ושהה ל׳ יום עובר מנגד פניה, הוי גיטא. ובגמרא מוקי לה באומר בשעת התנאי ע״מ כן אני מוסר לה הגט, שתהא נאמנת עלי כמאה עדים כל זמן שתאמר שלא באתי ונתיחדתי ופייסתי. וכן הלכה. שאם לא אמר כן בשעת התנאי, חיישינן שמא יבא בעל ויערער ויאמר פייסתי:

ח **אינו גט.** דכיון דלא אמר מעכשיו, משמע לאחר שנים עשר חודש יהא גט, והרי מת בתוך הזמן וצריכה ליבם:

פרק ח

א **הזורק.** הרי זו מגורשת. דכתיב (דברים כ״ד:א׳) ונתן בידה, ומדלא כתיב ובידה יתננו, משמע ונתן מכל מקום. בין בחצרה בין בגגה בין בקרפיפה. והוא שתהא עומדת בצד ביתה או בצד חצרה:

קלתה. כלי שהנשים נותנות בו מטוה ומחטין:

הרי זו מגורשת. ואפילו היא בתוך ביתו, דמקום חיקה וקלתה קנוי לה, שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלתה:

ב **או שמצאתו מאחוריו.** שהיה הגט על גבו ועקם גבו לה כדי שתטלנו:

אינו גט עד שיאמר טלי גטך. ולכי אמר טלי גטך מיהת הוי גט. אבל אם היה הגט על גבי קרקע, או על גבו או בגופו ולא עקם גבו או לא המציא גופו לה כדי שתטלנו, אפילו אמר טלי גטך אינו גט:

קוראה והרי היא גיטה. כשהיא קוראה בו רואה שהוא גטה:

קרוב לה מגורשת, קרוב לו אינה מגורשת. כל שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשמרו, זהו קרוב לה. וכל שהיא אינה יכולה לשמרו והוא יכול לשמרו זהו קרוב לו. שניהם יכולים לשמרו או שניהם אינם יכולים לשמרו, זהו מחצה על מחצה. ולענין פסק הלכה אינה מגורשת עד שיגיע גט לידה או לרשותה:

ג **אמר לו בעל חובו זרוק לי חובי.** בגמרא מוקמינן לה באומר זרוק לי חובי בתורת גטין, דכיון דא״ל הכי הוה ליה לחוב זה דין גט, ואם זרק אותו הלוה קרוב למלוה ואבד, זכה הלוה ואינו חייב לשלם. ואם קרוב ללוה, הלוה חייב וכו׳. אבל אם אמר לו זרוק לי חובי והפטר, מכיון שזרקו לו בכל ענין, פטור:

לאויר הגג. לפחות משלשה סמוך לקרקעית הגג, דכלבוד דמי:

מרשות הגג. יצא ממחיצת הגג ונכנס לתוך מחיצת המקום שהיא עומדת בו:

או נשרף הרי זו מגורשת. והוא שקדמה זריקת הגט בחצר קודם שתהא הדליקה באויר החצר. שאם היתה הדליקה בחצר תחלה, מעיקרא לשריפה קאזיל ואינה מגורשת:

ד **בגט ישן.** שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתייחד עמה. ב״ש סברי לא אמרינן גזירה שמא יאמרו גטה קודם לבנה שמא ישהה את הגט שנה או שנתים בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח״כ יגרשנה בו וכשיראו זמן הגט קודם ללידת הבן יהיו סבורים שנתן לה גט משעת כתיבה והוי פגם שיאמרו מן הפנויה נולד. ופסק ההלכה לא יגרש אדם את אשתו בגט ישן. ואם גירש והלך הבעל למדינה אחרת, תנשא בו לכתחלה:

ה **כתב לשם מלכות שאינה הוגנת.** אם היה בבבל וכתב לחשבון שנות מלכות אדום, שאין להם מלכות במקום כתיבת הגט, תצא מזה ומזה. ונקראת מלכות [אדום] מלכות שאינה הוגנת שאין לה לא כתב ולא לשון:

או שכתב לשם מלכות מדי. לפי שצריך לכתוב לשם המלכות של מדינה שהגט נכתב בה, משום שלום מלכות, שיאמרו חשובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמינו:

תצא מזה ומזה. אם נשאת בגט זה תצא מן הראשון ומן השני:

ואין לה לא פירות ולא בלאות וכו׳ כולה מתניתין מפרשה ביבמות פרק האשה רבה:

והולד ממזר מזה ומזה. מתניתין ר״מ היא דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר. ואינה הלכה:

ו **כל העריות שאמרו צרותיהן מותרות.** חמש עשרה עריות שאמרו חכמים שצרותיהן מותרות לינשא לשוק בלא חליצה:

הלכו הצרות. של עריות:

ונשאו. לשוק:

ונמצאו. העריות אילונית, ואיגלאי מלתא שהיו קדושי המת בטעות, ונמצא שלא היו אלו צרותיהן ולא פטרום העריות האלו מן החליצה:

תצא מזה. מבעל שנישאת לו. ומן היבם:

וכל הדרכים האלו בה. וביבמות מוקמינן לה כר׳ עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין, ואינה הלכה:

ז **ונשאת לאחר.** דקיי״ל ביאת האחת פוטרת צרתה:

ונמצאת זו. שנתיבמה אילונית, ואין יבומיה יבומין. ונמצא שלא נפטרה צרתה ונשאת לשוק בלא חליצה:

תצא מזה ומזה. מבעל זה ומיבמה הראשון:

ח **כתב סופר גט לאיש.** לגרש בו אשתו:

ושובר לאשה. שתמסור לבעלה כשיפרע לה כתובתה:

וטעה הסופר. כשמסר להן השטרות:

ונתן גט לאשה ושובר לאיש. והם מסרו זה לזה. והלכה זו ונשאת כסבורה שזה גט שמסר לה בעלה וזה סבור שמסרה לו אשתו שובר. ורמב״ם גריס ונתן גט לאיש ושובר לאשה. ופירש ונתן, שחשב שנתן גט לאיש ושובר לאשה, אבל הוא לא עשה אלא בהפך. ודחוק הוא:

אם לאלתר. כל זמן שלא נשאת יצא גט מתחת יד הבעל:

אינו גט. וצריכה גט אחר:

ואם לאחר שנשאת. הרי זה גט:

לא כל הימנו. אין הכל כדבריו של זה הראשון להאמינו:

לאבד זכותו של שני. שנשאה. דאמרינן קנוניא היא ביניהם והחליפו השטרות לאחר שנשאת. והלכה כרבי אליעזר:

ט **ולנה עמו בפונדקי.** ויש שם עדי יחוד ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי קידשה בביאה. וב״ש סברי לא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראוה שנבעלה:

גט קרח. שקשריו מרובין מעדיו. דתקון רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים שהיו כותבים גט פתאום לנשותיהם ומתחרטים ולא היו יכולים להחזירן, ותקנו להם גט מקושר שאינו נוח ליכתב מהרה, שמא בתוך כך יתפייס. וכותב שטה אחת או שתים וכורכן על החלק ותופר ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ, וחוזר וכותב שני שיטין או יותר מבפנים וכורכן על החלק וחותם עד שני על הכרך מבחוץ, וכן עד שלישי. ואם יש קשר כרוך ואין עד חתום מאחוריו, זהו קרח ופסול. דמסתמא למנין קשריו היו עדיו מתחלה, וחיישינן דלמא הבעל אמר להו כולכם חתומו, והרי אחד שלא חתם. ואם נשאת אשה בגט זה, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. ומתניתין רבי מאיר היא, דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר. ואינה הלכה:

י **הכל משלימין עליו.** ואפילו עבד, ואפילו פסול לעדות מחמת עבירה:

אלא קרוב שהוא ראוי להעיד בעדות אחרת. שאין עליו פסול עדות אלא קורבה. אבל עבד או גזלן לא. עבד דלמא אתי לאסוקי ליוחסין. וגזלן דלמא אתו למימר עבד תשובה. אבל קרוב, כולי עלמא ידעי ליה דקרוב הוא. והלכה כבן ננס שהכל משלימין עליו. ומ״מ אין חותם עליו אלא ע״א פסול בלבד, והשאר צריך שיהיו כלם כשרים:

פרק ט

א **המגרש.** רבי אליעזר מתיר. טעמא דר״א, דכתיב (ויקרא כ״א:ז׳). ואשה גרושה מאישה לא יקחו, אפילו לא נתגרשה אלא מאישה, דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, פסולה לכהונה. אלמא גט הוא והכא דשרייה לכל אדם חוץ מזה, מותרת לאחרים:

וחכמים אוסרים. דאמרי איסור כהונה שאני, שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, ואע״ג דהוה גט לפסלה לכהונה, לא הוי גט להתירה לאחרים. והלכה כחכמים. ולא אסרי רבנן אלא כשאמר הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני, או חוץ מפלוני. אבל אי אמר לה הרי זה גטך על מנת שלא תנשאי לפלוני, מודו רבנן דהוי גט, שהרי התירה לכל אדם במסירת הגט אלא שהתנה עמה שלא תנשא לאותו פלוני, והוה כשאר תנאי בעלמא. ואסרי רבנן למגרש לומר הרי זה גטך על מנת שתנשאי לפלוני, שלא יאמרו נשותיהן נותנים זה לזה במתנה. וכל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אע״פ שלא נכתב התנאי בתוכו, הגט פסול. אלא אחר שנתנו לידה מתנה מה שהוא רוצה להתנות:

ב **אלמנה לכהן גדול.** כיון דקדושין תופסים בחייבי לאוין, ולהאי לא תפסי משום איסור אישות שבה, אשתכח דשייר בגיטא:

ג **גופו של גט.** עיקר כתב הגט, כך יכתבו בו:

ודין די יהוי ליכי מינאי. שצריך להוכיח בתוכו שעל ידי ספר זה הוא מגרשה. ואי לא כתב ביה הכי, אתו למימר דבדיבור בעלמא גירשה ושטר ראיה בעלמא. והלכה כרבי יהודה:

ד **כתב בכתב ידו ואין עליו עדים.** לרבי מאיר דאמר עדי חתימה כרתי, כתב ידו כמאה עדים דמי. ולר׳ אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, הואיל וכתב ידו הוא, וכתב ונתן קרינן ביה, ואע״ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא וחכמים פסלוהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר:

ואין בו זמן. דזמן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות, אי משום שמא יחפה על בת אחותו, כדאמרינן בפרק שני:

ואין בו אלא עד אחד. איכא למ״ד אכתב ידו קאי, ורישא אשמעינן דאפילו אין בו עד, הולד כשר. והכא אשמעינן דאפילו יש בו עד אחד לכתחלה לא. ואיכא למ״ד אכתב סופר קאי, ואפ״ה הולו. כשר, דסופר הוה ליה במקום עד שני:

תקון העולם. שמא ימותו עדי מסירה ויבא הבעל ויערער לומר לא גרשתיה. והלכה כרבי אלעזר:

ה **ששני גיטין ששוין.** בשמותיהם:

הרי השני בטל. דלא ידעינן דמאן ניהו:

כלל. זמן אחד לכולן, בכך בשבת גירש פלוני פלונית ופלוני פלונית:

טופס לכל אחת. זמן לכל אחת ואחת, בכך בשבת גירש פלוני לפלונית, והשלים הגט. ובכך בשבת גירש פלוני לפלונית, והשלים הגט, וכן כולם. והעדים מלמטן:

ו **שני גיטין שכתבן.** בשני דפין זה בצד זה, ושני עברים חתומים מתחת הגט הראשון לתחת השני, שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני. וכן עד שני תחתיו, וחזרו וחתמו תחתיהם שני ישראלים הדרים בארץ יון, וחתמו בכתב יוני, ודרך הכתב יוני שהולך מן השמאל אל הימין, נמצא שם העד תחת הגט שני, ושם אביו תחת הראשון.

את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר. אם העברים חתומים למעלה, שדרך כתב עברי שהולך מן הימין אל השמאל, ונמצא שם העד תחת הגט הימני, ושם אביו תחת הגט השמאלי, הימני כשר. ואם. היונים חתומים למעלה, השמאלי כשר. ששמות העדים תחת השמאלי הם. וטעמא, דחיישינן שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים, שאם העברים היו חתומים למעלה שהם הולכים מן הימני אל השמאלי וחתמו על הגט הימני, כשבאו שני היונים לחתום תחתיהם הלכו גם הם מן הימני אל השמאלי כסדר כתיבת העברים, ונמצא שארבעתם חתמו על הגט הימני. וכן אם היונים חתומים למעלה, שמא הפכו העברים שבאו אחריהם סדר כתב עברי, והלכו מן השמאלי אל הימני ונמצאו ארבעתם חתומים על השמאלי:

ה״ג עד אחד עברי ועד אחד יוני, ועד אחד עברי ועד אחד יוני באים מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין. וטעמא, דחיישינן שמא העד עברי הראשון חתם על הגט הימני הראשון כפי סדר כתב עברי, והעד היוני השני חתם על הגט השמאלי השני כפי סדר כתב יוני שמתחילין מן השמאל, והעד השלישי העברי הפך כתב העברי והתחיל גם הוא מהשמאל כמו היוני שלפניו, ונמצא גם הוא חתום על הגט השמאלי, והעד היוני האחרון חתום כדרכו מן השמאל אל הימין וגם הוא חתום על השמאלי, ונמצאו ג׳ עדים חתומים על השמאלי, ואחד בלבד חתום על הימני. או בהפך שהעד השני היוני הפך כתבו לסדר כתב עברי והתחיל מן הימין אל השמאל כמו שחתם העד עברי הראשון, והעד עברי השלישי חתם כדרכו מן הימין, ונמצאו שלשתן חתומים על הגט הימני הראשון, והעד היוני האחרון לבדו חתם כדרכו על הגט השמאלי. ומשום דלא ידעינן בהי מינייהו חתימו תלתא ובהי מינייהו לא חתים אלא חד, שניהם פסולין:

ז **בדף השני.** שאצלו ברוחב המגילה:

מן הצד. בגליון של ימין הגט. או בגליון השמאלי:

או מאחוריו בגט פשוט. שעדיו בתוכו:

הקיף. חיבר זה אצל זה:

שניהם פסולים. שאין נקראת החתימה לא עם זה ולא עם זה:

את שהעדים נקרין בסופו. שגג חתימה כלפי סופו, ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו, כשר:

ח **כתב סופר ועד.** חתם סופר ועד. דהוי להו שני עדים. ואשמעינן מתניתין דלא חיישינן שמא הבעל לא צווז לחתום לסופר, אלא אמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב, ולפלוני ופלוני עדים ויחתומו, וחשו הנך עדים לכסופא דספרא שיאמר איני בעיניו כשר לעדות, ואחתמווזו בלא רשותו דבעל. להא לא חיישינן:

חניכתו. שם לווי של משפחה:

מעושה. בחזקה:

בישראל כשר. אם אנסוהו בדין. כגון כל הנך דכופין להוציא, או שהיתה אסורה לו. ואם אנסוהו שלא כדין, פסול. ופוסל מן הכהונה, משום ריח גט:

ובנכרי. כדין, פסול, ופוסל מן הכהונה. שלא כדין, אפילו ריח גט אין בו. ומי שחייב ליתן גט מן הדין ואין כח בדייני ישראל לכופו, חובטין אותו ע״י נכרים, שאומרים עשה מה שישראל אומר לך, ונותן הגט על פי דייני ישראל:

ט **יצא שמה בעיר מקודשת.** פנויה שיצא עליה קול, פלונית נתקדשה היום לפלוני. ולא קול הברה בלבד, אלא כגון שהיו נרות דולקות ומטות מוצעות, ובני אדם נכנסים ויוצאים ואומרים פלונית נתקדשה היום:

מגורשת הרי זו מגורשת. אריסא קאי, האי איתתא דיצא עליה קול מקודשת וחיישינן ליה ואסרנוה לינשא אלא לאותו האיש, אם חזר ויצא עליה קול מגורשת שגרשה אותו פלוני שיצא לה קול קדושין ממנו, הרי זו מגורשת ומותרת לכל, שהרי קול שחששנו לו תחלה שוברו עמו:

ובלבד שלא יהא שם אמתלא. שלא יהא עם הקול של קדושין או של גרושין אמתלא, טעם שהוא שובר את כח הקול:

י **אפילו הקדיחה תבשילו.** שרפתהו ע״י האור או ע״י מלח. דדרשי בית הלל ערות דבר, או ערוה או דבר, כלומר שאר דבר סרחון שאינו ערוה:

רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה ממנה. ודריש קרא הכי, אם לא תמצא חן של נוי בעיניו, או אם מצא בה ערוה, או דבר של סרחון, על כל אחד

משלשה דברים הללו יכול לגרש. והלכה כבית הלל: